

105801

Bjørn Tjønnås  
Finstadvollen 1b  
1475 Finstadjordet  
Tlf: 02/700473

## INGEN FORSKJELL PÅ VENN ELLER FIENDE

AV

BJØRN TJØNNÅS

*Bjørn Tjønnås*

(Ingen forskjell ....)

De norske frontkjemperne er et lite omtalt tema i okkupasjonshistorien. De meldte seg til tjeneste i det tyske Røde Kors for å gjøre en innstas på østfronten. Ca. tusen norske kvinner meldte seg til tjeneste, men bare ca. 400 kom i aktiv tjeneste.

### Norges Røde Kors

Under okkupasjonen ble Røde Kors politisk presset både fra tysk side og fra Nasjonal Samling. Det skapte strid, og styret i Røde Kors truet med å legge ned hele virksomheten. Olaf Ferman som var med i NS ble visepresident. I Røde Kors var det mange av lederne som var med i motstandsbevegelsen. Det var ikke uten grunn at tyskerne mistenkte Røde Kors for å være en undergrundsbevegelse.

Det ble flere medlemmer, og målet var å være sanitet under en ventet alliert invasjon. Sommeren 1941 foreslo NS at Røde Kors skulle sende en ambulanse til Den norske Legion. Ny strid oppstod, Røde Kors var ikke lenger en uavhengig organisasjon.

Det å utdanne sykepleiere hadde alltid vært en viktig sak for Røde Kors. I 1941-42 kom spørsmålet om å sende sykepleiere til øst-fronten opp. Ferman ville at Røde Kors skulle gjøre dette, han måtte stor motstand. Ferman mente at flere hundre upolitiske jenter hadde meldt seg, Ferman ble ikke hørt. Ferman hadde nok rett her, mange av disse kvinnene var upolitiske, ca. halvparten av dem stod utenfor NS. Flere

av disse kom fra vanlige arbeiderfamilier, de ønsket å bli sykepleiere. Sykepleierutdannelsen i Røde Kors var gratis. På grunn av all uenigheten i Røde Kors så Det tyske Røde Kors seg nødt til å overta, de opprettet et eget vervingskontor.

Lederen for vervingen i Norge var Aud Fritzner.

Det var sommeren 1941 det første oppropet om å gjøre en innsats på østfronten ble slått opp. Den 12. juli 1941 troppet de første kvinnene opp på Grønland skole i Grønlandsleiret. Det var muligens et sted mellom 40-60 stykker, kanskje flere. Noen av disse var utdannet sykepleiere, og kom ikke så lenge etter ut i aktiv tjeneste.

Andre måtte i gjennom en opplæring som varte omtrent i et år. Denne opplærningen foregikk på sykehusene. I mai 1942 ble en gruppe på 25 norske sykepleiere sendt til Berlin og videre til frontene med krigslasarett. Disse hadde fått et Røde Kors pass som var undertegnet av generalsekretæren i Det norske Røde Kors, Arnold Rørholt.

Noen gjennomgikk også kurs i Tyskland. På disse kursene lærte de tyske arbeidsmetoder og tysk disiplin å kjenne. Men en viktig regel fikk de innpodet gang på gang: "Her i Røde Kors gjør vi aldri forskjell på venn eller fiende". Dette var en regel som gikk igjen, og den regelen ble fulgt. Sykepleierne fikk også et tyskt personalbevis fra Deutsche Wehrmacht. På dette stod de viktigste artikkelene fra Genfer overkomsten. Det var art. 9, 12, 13 og 21.

De norske sykepleierne tjenestegjorde fra Kirkenes i nord til Kroatia i sør og Kaukasus i øst. De arbeidet på krigslasaretter i Tyskland, Norge, Polen, Sovjet, Jugoslavia, Tsjekkoslovakia og østerrike. Flere av sykepleierne pådro seg alvorlige sykdommer.

Mange av de norske sykepleierne fikk ildåpen i 1940 under kampene her i landet. Ved sykehusene var det full aktivitet, sårede nordmenn, tyskere og allierte lå side ved side. I "Arbok for Helgeland 1990" har den tidligere sykepleier Karen Valla Hermansen fortalt sin historie. Hun var ikke med i NS. Det handler om en tysk flyver, løytnant Manfred von Redecker fra Königsberg. Redecker styrtet med sitt fly på Kildal ved Dalselv. Jeg siterer: "Begge lårbene var brukket og han var blå i ansiktet. Legen bestemte likevel at han ikke skulle få morfin. Jeg hadde nattevakt og gav han smertestillende tross det."

Legen nektet å gi flyveren morfin, var det kanskje fordi pasienten var tysk? Ville han handlet anderledes om flyveren hadde vært engelsk, eller norsk? Sannsynlig ville han det. Det er forståelig at denne legen ikke var særlig glad i tyskere på dette tidspunktet, men en lege har plikt til å hjelpe uansett hvem pasienten er.

#### Ved fronten

Den 9. mars 1944 var det kraftige angrep i Reval, det tyske navnet på Tallinn hovedstad i Estland. Det var blitt opprettet lasaretter i en

stor teknisk skole og i hoteller. Bombene falt hele natten og hele Reval stod i flammer. Lasarettet som det oppholdt seg 20 norske sykepleiere og flere norske sårede i, fikk seks fulltreffere som gikk fra femte etasje og ned i kjelleren gjennom det svære betongbygget.

Denne natten var det ca. 20 kulde grader. Under angrepet hadde vannrørene sprunget opp, slik at sykepleierne måtte vasse i iskladt vann. I tillegg var trikkens elektriske ledninger skadet slik at de hang ned i gaten. De sårede ble først brakt ut i hagen, derfra ut på gaten. Biler fraktet de sårede videre til andre sykehus.

Det ble innredet en provisorisk operasjonssal i et kontorbygg. Der ble det foretatt operasjoner av de som var hardest skadd under angrepet.

Det gikk i omlag 48 timer i ett sett, derfor ble det lite søvn på sykepleierne. Under dette angrepet ble visstnok en norsk sykepleier drept. Det er uklart hvor mange som ble drept under dette angrepet, men enkelte kilder forteller at tapene var store.

Søndag formiddag den 10. september 1944 ble Wien bombet. 30 mennesker mistet livet 7 norske sykepleiere ble drept. Idag ligger de begravet på kirgegården i Wien. Tilsammen var det 18 norske sykepleiere som falt.

#### Rettsoppgjøret

Den 8. mai 1945, frigjøringsdagen for de fleste, men for noen andre ble det noe helt annet. Dette gjaldt ikke minst frontsesterne. Ca. 300 norske frontsestere ble dømt. Dommene var svært omstridt, de var mer politiske enn juridiske. Under rettsakene mot frontsesterne var begrepet likhet for loven ukjent for dommerne.

Det var viktig for domstolene å få frem at sykepleiertjenesten var bistand til fienden, da kunne de "belønne" sykepleierne med en skikkelig fengselsstraff. I noen av dommene kan man lese: "Ved å melde seg til stilling som sykepleierske i den tyske hær har hun gjort seg skyldig i alvorlig landssvik."

Betyr det at det var "alvorlig landssvik" å utføre sanitær tjeneste på fronten, mens det å arbeide på tyske anlegg og hjelpe den tyske militære industri ikke var landssvik? Under felttoget i Norge 1940 tok norske Røde Kors-folk seg av tyske sårede, og Norges Røde Kors fikk ros av tyskerne for sin innsats. Dette var ikke landssvik, men en plikt for Røde Kors. Røde Kors gjør ikke forskjell på venn eller fiende. Det gjorde heller ikke Norges Røde Kors under felttoget 1940, men de gjorde det i 1945 mot de norske frontsesterne.

Etter krigen ble det en voldsom diskusjon angående rettsakene mot frontsesterne. Mange av forsvarsadvokatene kjempet for å få frem at humanitært arbeid ikke kan straffes som bistand til fienden. Einar Grimsø var en av disse. Grimsø var forsvarer i rettsaken mot L.H.

L.H. ble i herredsretten i Rana den 11. juli 1946 dømt til tvangsarbeid i tre år og tre måneder. Herredsrettens dom ble påanket til Høyesterett, som ved dom av januar 1947 nedsatte frihetsstraffen til ett år og seks måneder. De norske myndigheter mente at: "Ved sin tjenestegjøring i Tyskland kan hun ha foranlediget at en tysk sykesøster er blitt frigjort til arbeide f.eks. i de tyske ammunisjonsfabrikker." Resonnementet er ganske uholdbar, idet resonnementet kunne gjøres gjeldene i alle de andre liknende tilfellene.

Den 24. februar 1947 skrev Einar Grimsø ett brev til kong Haakon 7. Der søkte han benådning for L.H.

Den 1. august 1947 skrev han et brev til International Red Cross i Genev. Der la han frem sitt syn. Det kom klart frem at de norske front-søsterne hadde instruks fra den tyske ledelse at: "der ingen forskjell skulle gjøres i behandling av tyske og allierte soldater." Det skjedde heller ikke.

I brev fra Genev datert den 19. august 1947 fikk Grimsø svar på sitt brev. Der står det: "Som de opplyser ser det virkelig besynderlig ut at de fleste av de fremmede sykepleiersker tilknyttet det T.R.K. som først er blitt frikjendt (løslatt) av de allierte tropper under deres ankomst til de britiske og amerikanske soner i Tyskland, imidlertid er blitt arrestert ved tilbakekomst til Deres hjemland."

Videre i brevet står det: "Ved å støtte sig til ånden om ikke til bokstaven av denne konvensjon, med den Internasj. Kom av R.K. med hensyn til lege, en sykepleier eller sykepleierske som har tjenestegjort i en sanitetsgruppe i hæren eller i en fremmed lands Røde Kors, for å utøve sin professionelle plikt hos de sårede og syke, selv av fiendtlig nasjonalitet, ikke burde bli dømt ved tilbakekomst til sitt fedreland." I dette brevet står det klart og tydelig at front-søsterne ikke skulle vært straffet.

Einar Grimsø fikk erfare at det ikke var lett å gå imot landssvikoppgjøret. Han kom ikke lenger, selv om han hadde gjort det han maktet for å frikjenne sin klient. Han måtte som alle de sykepleierne som hadde gjort tjeneste det tyske Røde Kors, håpe at historiens dom ble anderledes.

Høsten 1990 gikk Røde Kors-presidenten Bjørn Bruland ut å kritiserte rettsoppgjøret i 1945. Bruland hevdet at kvinner som tjenestegjorde som Røde Kors-hjelpepleiere i Tyskland under krigen ikke burde vært tiltalt og dømt. Men det kom så altfor sent, skaden har allerede skjedd. Flere av de tidligere front-søsterne har lidd svært mye etter krigen. Dette gjelder både de som var i NS og de som stod utenfor.